

10. Соціальний стан села: проблеми, перспективи / М.В. Зубець, Г.І. Купалова І.І. Лукінов, Д.О. Мотруніч та ін. // Бухгалтерія в сільському господарстві. — 1999. — № 6. — С. 2—8.
11. Лібанова Е.М. Стратегічні пріоритети демографічної політики України // Програма шостого міжнар. наук. конгресу

«Державне управління та місцеве самоврядування». — Х., 2006. — 58 с.

12. Онищенко О., Юрчишин В. Сільське господарство, село і селянство України у дзеркалі пострадянської аграрної політики // Економіка України. — 2006. — № 1. — С. 4—13.

УДК 330.3:712.24

М.І. Кареба,

аспірант,

Миколаївський державний аграрний університет

СІЛЬСЬКИМ ТЕРИТОРІЯМ — ЗБАЛАНСОВАНИЙ РОЗВИТОК

В Україні у цілому і практично у всіх її областях в останні роки спостерігається досить помітне зменшення чисельності сільського населення. Стосовно, наприклад, Миколаївської області, за статистичними даними, у середньому за 1991—1995 рр. тут налічувалося 458,5 тис. сільських жителів, у 1996—2000 рр. — 446,9 тис., у 2001р. — 437,7 тис., то в 2006 р. — 401,3 тис., у 2007 р. — 396,5 тис. чол. Тобто в останньому році порівняно з базовим п'ятирічним періодом чисельність селян зменшилася на 62,0 тис. осіб, або на 13,5 %, що є, на наш погляд, досить суттєвим. Як бачимо, і в останні кілька років міграція й вимирання сільського населення теж є значними. Зокрема, тільки за період з 1 січня 2006 р. по 1 січня 2007 р. кількість селян Миколаївщини зменшилася на 4,8 тис., або на 1,2 %. Причому чисельність сільських жителів зменшується інтенсивніше, ніж у містах. Як наслідок, скорочується і частка сільського населення в загальній чисельності жителів Миколаївського регіону, а саме за досліджений нами рік — з 32,9 до 32,7 %.

Вказані зміни у чисельності селян значною мірою зумовлені погіршенням стану соціальної сфери більшості сільських поселень. Між тим вона є основою формування демографічної ситуації й розвитку трудового потенціалу аграрного сектору економіки

України, оскільки покликана забезпечити селянам належні умови праці та відпочинку, створивши їм сприятливе життєве середовище.

Питання, пов'язані зі збалансованим і всебічним розвитком соціальної сфери села, знаходяться в центрі уваги наукових досліджень С. Гудзинського, І. Кириленка, А. Мазуренка, А. Малієнка, М. Орлатого, І. Прокопи, В. Рябоконея, П. Саблука, В. Черніченка, О. Шебаніної, Л. Шепотько, В. Ярового та ін. Але слід визнати, що деякі проблеми недостатньою мірою вивчені, насамперед на регіональному рівні. Саме їх розгляд є метою статті.

На сучасному етапі розвитку аграрної сфери національної економіки особливого значення набуває активізація діяльності щодо зміцнення соціальної сфери села та підвищення ефективності її функціонування. Це пояснюється тим, що рівень забезпеченості сільських населених пунктів об'єктами соціального призначення України є досить низьким. Зміни, що відбулися в ньому за 15 років по Україні та в Миколаївській області, відображають дані таблиці 1.

Як бачимо, і по країні в цілому, і в Миколаївській області за досліджуваний період спостерігалось поступове зниження рівня забезпеченості сільських по-

Таблиця 1

Рівень забезпеченості сільських населених пунктів України та Миколаївської області об'єктами соціального призначення, % *

Об'єкт	Україна				Миколаївська область			
	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2005 р.	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2005 р.
Бібліотеки	64,8	62,5	54,8	50,9	52,6	51,1	46,6	43,5
Дільничні лікарні	5,1	4,9	3,3	2,6	5,0	4,5	2,9	2,6
Амбулаторно-поліклінічні заклади	5,0	5,8	8,5	9,4	5,6	6,2	8,4	10,7
Торговельні заклади	92,9	86,8	72,3	71,6	91,2	86,7	64,6	67,4
Відділення зв'язку	54,0	41,4	39,8	40,2	56,1	44,1	42,4	42,7
Дитячі дошкільні заклади	44,1	37,8	31,1	23,2	61,4	56,4	38,0	34,9
Загальноосвітні заклади	52,4	52,8	52,1	48,5	56,1	54,6	53,9	49,9
Клуби	72,8	68,5	61,9	55,3	68,4	63,2	56,4	50,6

*Побудовано за даними збірника «Розвиток сільських територій України» [1]

селень більшістю видів об'єктів соціального призначення. Винятком є лише амбулаторно-поліклінічні заклади, рівень забезпеченості якими з роками зростає і в 2005 р. порівняно з 1990 р. був вищим: в середньому по Україні — у 1,88 раза, а по Миколаївській області — в 1,91 раза. Серед об'єктів соціального призначення найнижчі показники забезпеченості села склалися по дільничних лікарнях і дитячих дошкільних закладах. Зокрема, у 2005 р. цей показник становив по країні — 2,6 і 23,2 %, по досліджуваній області — 2,6 і 34,9 % відповідно.

Порівнюючи Україну та Миколаївську область, слід зазначити, що по одних об'єктах (амбулаторіях, відділеннях зв'язку, дитячих дошкільних закладах і школах) ситуація в аналізованій сфері була кращою в області, по інших (бібліотеках, торговельних закладах, клубах) — по країні в середньому, а по дільничних лікарнях — однаковою. Але відмінність у розмірах цього показника є незначною, що свідчить про незадовільний рівень розвитку соціальної сфери в сільських поселеннях в обох аналізованих регіонах.

Однією з найважливіших складових соціальної сфери є житло, яким має бути забезпечена кожна людина. Однак, як показали дослідження по Миколаївській області, кількість введених в експлуатацію квартир та їх загальна площа в останні роки дуже мала (табл. 2).

У містах і селах обсяги введення в експлуатацію житла у 2006 р. було значно меншими (як за кількістю квартир, так і за їх площами) порівняно з 1990 р. Різниця в розмірах цього показника досягла відповідно: по площі житла — 3,6; 3,1 і 7,1 раза, а за кількістю введених квартир — 5; 4,8 і 12,5 раза. Але надто великою вона була між базовим і звітним роками у сільських поселеннях, що свідчить про їх більш кризовий, порівняно з містами, соціальний стан. Тоб-

то можна стверджувати, що в напрямі поліпшення умов життя селян у досліджуваному регіоні поки що зроблено дуже мало. Діяльність у цьому плані вже в найближчі роки доцільно різко активізувати. Нове житло має бути комфортабельнішим. Слід забезпечити умови для широкого вибору типових проектів житлового будівництва на селі, створити відповідну інфраструктуру для надання послуг селянам — забудовникам.

Для забезпечення належного розвитку соціальної інфраструктури села слід реалізувати такі заходи: передбачення у державному і регіональних бюджетах довгострокових інвестиційних кредитів для індивідуального житлового будівництва на селі під заставу земельних ділянок за умови надання кредитів із невеликою ставкою за їх користування; надання сільгоспідприємствам, які утримують на балансі об'єкти соціальної сфери, пільг і гарантій у реалізації продукції та кредитуванні та застосовування до них заохочувальних заходів; компенсація сільгоспідприємствам витрат на утримання об'єктів соціальної сфери (на рівні прийнятих нормативів); зниження рівнів оподаткування сільгоспідприємств пропорційно розмірам їх витрат на утримання соціальних об'єктів; прискорення передачі соціальних об'єктів місцевій владі.

Оновлення сільської соціальної інфраструктури має здійснюватися за рахунок різноманітних джерел фінансування. Необхідна державна підтримка сільських населених пунктів, які втратили здатність до самовідтворення, виділення матеріальної допомоги на господарське облаштування випускників вищих і середніх спеціальних навчальних закладів через надання довгострокових пільгових кредитів за регіональними програмами «Власний дім». Зміцнення й розширення соціальної сфери слід здійснювати, на-

Таблиця 2

Введення в експлуатацію загальної площі житла та кількість збудованих квартир у Миколаївській області (на 1 тис. чол. населення)*

Рік	Площа, м ²			Кількість збудованих квартир		
	загальна	у тому числі		всього	у тому числі	
		у міських поселеннях	у сільській місцевості		у міських поселеннях	у сільській місцевості
1990	406,1	482,8	257,4	6,0	7,1	3,8
1995	200,7	255,7	95,1	2,8	3,6	1,3
2000	78,8	108,0	20,5	0,9	1,3	0,2
2001	79,9	109,6	21,4	0,9	1,2	0,2
2002	86,4	116,1	28,5	0,9	1,3	0,3
2003	91,2	128,0	18,5	1,1	1,6	0,2
2004	116,6	160,5	29,5	1,3	1,8	0,3
2005	100,7	166,5	33,9	1,1	1,5	0,3
2006	113,9	152,9	35,6	1,2	1,5	0,3
Індекс 2006 р. до 1990 р.	0,28	0,32	0,14	0,20	0,21	0,08

*Статистичний щорічник Миколаївської області за 2006 рік [5]

самперед, за рахунок будівництва загальноосвітніх, дошкільних і медичних закладів (дільничних лікарень, фельдшерсько-акушерських пунктів).

«Концепцією соціально-економічного розвитку Миколаївської області на 2001–2010 роки» передбачено завершення будівництва під'їздів із твердим покриттям до всіх населених пунктів, а також забезпечення існуючого житлового фонду природним газом до 50 %, централізованим водопостачанням — до 35 і каналізаційними мережами — до 15 % [1].

У сфері побуту в Україні та на Миколаївщині зокрема слід сформувати мережу побутового обслуговування на селі (передусім на кооперативних закладах), підтримувати розвиток малих підприємств з метою збереження і створення нових робочих місць, розширювати підготовку кадрів для підприємств побутового обслуговування на селі й підвищувати їх професійний рівень. З метою соціального відродження села необхідно відновити нормативний підхід до виділення коштів із державного та місцевих бюджетів, а також щорічних відрядувань сільськогосподарських формувань на розвиток соціальної інфраструктури сільських поселень.

Створення в сільських поселеннях нових сучасних соціальних закладів має здійснюватися із застосуванням компенсацій відповідних витрат із державного та місцевих бюджетів. Необхідно досягти таких обсягів асигнування, які забезпечать усі потреби розвитку соціальної інфраструктури на селі. Слід вказати, що місцеві органи самоврядування мають здійснювати контроль за станом соціальної сфери й постійно піклуватися про комплексний розвиток територій.

Управління соціально-економічним розвитком села найбільш доцільно здійснювати на основі класифікації, оскільки створення сільським жителям нових умов проживання і праці можливе лише за рахунок залучення на конкретну територію інвесторів і зниження податкового тиску для сільськогосподарських товаровиробників, об'єднаних за територіальною ознакою. У цьому разі на ринку конкурує не підприємство, а територіальний виробничий комплекс, або кластер.

У майбутньому на території великих населених пунктів доцільно формувати соціально-економічні агломерації, в яких досягається компактне розміщення аграрно-промислово-соціально-виробничих поселень. Саме в останніх створюватимуться цілісні системи життєдіяльності людей з розвиненою виробничою та соціальною сферами, забезпечуватиметься диверсифікація зайнятості населення.

В Україні необхідно розробити і запровадити: дійові заходи державної підтримки вразливих категорій сільських населених пунктів, яким надаватиметься статус депресивних; гарантії і пільги особам, які проживають на депресивних сільських тери-

торіях. Підтримуємо пропозицію А.М. Малієнка і А.В. Мазуренко [2] стосовно того, що у складі Міністерства аграрної політики України слід створити департамент розвитку сільських територій і відповідний підрозділ у Кабінеті Міністрів. Такі підрозділи існують зокрема, в Індії і виконують великий обсяг робіт з упорядкування ландшафтів, реалізації програми зайнятості сільського населення, освіти, здоров'я тощо.

В регіонах України, у тому числі й на Миколаївщині, доцільно створити спеціальні фонди соціального розвитку села. Водночас, як вважають науковці ННЦ «Інститут аграрної економіки» [4], такі фонди слід створити при сільських радах. Вони мають надавати кожному сільському жителю не лише гарантовані Конституцією України мінімальні послуги з охорони здоров'я та освіти, а й забезпечити суттєві доповнення їх якісними послугами житлово-комунального та побутового характеру, культури, торгівлі, транспорту. Джерелами наповнення цього фонду мають стати кошти центрального бюджету для розробки і реалізації комплексних цільових програм державного значення, кредити, а також кошти місцевого бюджету.

Ефективне функціонування об'єктів соціальної сфери села можливе лише при підвищенні матеріального добробуту сільських жителів, що дасть змогу сформувати їх платоспроможний попит на соціальні послуги. Тому одним із головних завдань у соціальній сфері є зниження рівня бідності селян і зменшення диференціації їх доходів порівняно з міським населенням.

Висновки. Рівень забезпеченості сільських населених пунктів України, у тому числі Миколаївщини, об'єктами соціального призначення є дуже низьким, тому особливого значення набуває активізація діяльності держави й кожного окремого сільгосппідприємства щодо зміцнення соціальної сфери села та підвищення ефективності її функціонування. Цьому сприятиме здійснення наведеного у статті комплексу відповідних заходів, найбільш важливе значення серед яких має дійова державна підтримка розвитку сільських населених пунктів, що втратили здатність до самовідтворення. При цьому необхідно відновити нормативний підхід до виділення коштів із державного та місцевих бюджетів, а також щорічних відрядувань сільськогосподарських формувань на розвиток соціальної інфраструктури сільських населень.

Управління соціально-економічним розвитком села найбільш доцільно здійснювати на основі класифікації. На території великих населених пунктів є сенс формувати соціально-економічні агломерації. У складі Міністерства аграрної політики України слід створити департамент розвитку сільських територій, а в регіонах — спеціальні фонди соціального розвитку села (насамперед — при сільських радах). Вод-

ночас необхідно знижувати рівень бідності селян і зменшувати диференціацію їх доходів порівняно з міським населенням.

Список літератури

1. Концепція соціально-економічного розвитку Миколаївської області на 2001—2010 роки. «Миколаївщина — 2010». — Миколаїв, 2001. — 35 с.

2. Малієнко А.М., Маузенко А.В. Альтернативний погляд на формування аграрної політики // Агро інком. — 2007. — №5—6. — С. 22—25.
3. Розвиток сільських територій України. — К.: ІВЦ Держкомстат України, 2006. — 751 с.
4. Рябоконт В.П. Формування фінансової стабільності розвитку соціальної сфери на селі // Економіка АПК. — 2007. — №5. — С. 57—60.
5. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2006 рік у 2-х частинах. — Миколаїв, 2007. — 1058 с.

ФІНАНСИ, ПОДАТКИ, ОБЛІК

УДК 631.115:331.101

Л.О. Вдовенко,

к. е. н., доцент,

Вінницький державний аграрний університет

КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Головною умовою ефективного функціонування підприємницьких структур на селі є фінансове забезпечення виробничої діяльності. Нині ця проблема пов'язана з втратою більшістю з них власних фінансових ресурсів унаслідок реформування та збитковості підприємств. Аграрний сектор економіки потребує збільшення обсягів інвестування, що сприятиме формуванню конкурентоспроможного агропромислового виробництва й вирішуватиме проблему продовольчої безпеки країни.

Питання фінансування агропромислового виробництва в Україні з актуального в перші роки реформування аграрного сектору економіки перетворилося на ключове, яке не вдалося належним чином розв'язати й дотепер. Цьому перешкоджали як об'єктивні причини — вкрай несприятливі кліматичні умови в окремі роки, так і суб'єктивні — стратегічні прорахунки в здійсненні реформ, поточні помилки у процесі практичної реалізації [1, с. 5].

За роки реформ внаслідок інфляції, обсяги якої зростають і нині, диспаритету цін на промислову та сільськогосподарську продукцію були фактично втрачені власні оборотні кошти підприємств. Тому вітчизняні сільськогосподарські підприємства відчують підвищену потребу в кредитних

ресурсах — одного з основних джерел відновлення оборотного й основного капіталу. Вдосконалення системи фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств має стати стратегічним завданням на найближчу перспективу.

Наявність у достатньому обсязі та ефективне використання фінансових ресурсів визначають задовільний фінансовий стан підприємства, платоспроможність, фінансову стійкість і ліквідність. Тому найважливішими завданнями підприємств стає пошук резервів збільшення фінансових ресурсів і найефективніше їх використання.

Одним із таких резервів є використання кредиту, необхідність в якому зумовлена безперервністю процесу відтворення, що прискорює рух грошових і матеріальних ресурсів та сприяє підвищенню ефективності фінансово-господарської діяльності. Саме через кредит, що є фінансовим інструментом впливу на процес виробництва, можна вирішити проблеми фінансового забезпечення підприємств аграрного сектору економіки.

Проблеми кредитування й удосконалення кредитних відносин в АПК досліджують М.Я. Дем'яненко, В.М. Алексійчук, П.А. Лайко, П.Т. Саблук, В.О. Паламарчук, М.І. Савлук, Т.Т. Ковальчук та ін. Однак